

Emanuel Helde Nerland

Anglonormanniske borger

Med en vektlegging på deres militære rolle

Bacheloroppgave i historie

Veileder: David Bregaint

Mai 2021

Emanuel Helde Nerland

Anglonormanniske borger

Med en vektlegging på deres militære rolle

Bacheloroppgave i historie
Veileder: David Bregaint
Mai 2021

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Bacheloroppgaven tar for seg borgenes militære rolle i det anglonormanniske samfunnet.

Dette gjøres gjennom en todeling hvor det først dannes en grunnmur gjennom redegjørelse av borgenes plass i samfunnet. Dette gjøres gjennom å se på flere viktige elementer, blant annet: materialene de bestod av, forskjellene og likhetene med de tidligere fortifikasjonene, hvor de ble bygget og hvor mange de var. Deretter blir den militære rollen nærmere drøftet. Her er spesielt borgenes form og funksjon i fokus, men det blir også sett litt på Orderic Vitalis sine beskrivelser av borgene.

The bachelor thesis will look at the military role of the Anglo-Norman castles. This will be done in two parts, where the first will establish a foundation through a description of castles' position in society. This will be done by examining different elements of castles, for example: what materials they consisted of, differences and similarities with the earlier fortifications, where they were built and how many they were. After that, the military role of the castle will be discussed in more detail. Specifically, the form and function of castles will be the main focus, but there will also be a review of Orderic Vitalis' descriptions of the castles.

Figurliste

Figur 1 Stokesay, Shropshire. Hentet fra: Liddiard, 2003, s. 111.....	8
Figur 2 Richmond Castle. Hentet fra: Brown, 1990, s. 48.....	11
Figur 3 Borgene i Hertfordshire, 1075-1225. Hentet fra: Barlett, 2000, s. 271	13
Figur 4 Borgene i Hertfordshire på kart. Hentet fra: Barlett, 2000, s. 272	13
Figur 5 De tre jarledømmene som ble gitt til Wilhelms tre lojale menn med tillatelse til å reise egne borger. Hentet fra: Pounds, 1990, s. 34	22
Figur 6 Slik kan en vanlig motte-og-bailey har sett ut. Hentet fra: Brown, 2004, s. 39.....	26

Innholdsliste

Figurliste.....	1
Innledning og begrunnelse.....	3
En todelt definisjon.....	5
Del 1: Borgenes plass i det anglonormanniske samfunn.....	7
Hvilke materialer ble brukt og hvordan kongruerte det med sosial status?.....	7
Borgene og burher: forskjeller og likheter i form og funksjon.....	9
Hvor mange borger var det?.....	12
Hvor ble de bygget?.....	14
Borgene som bolig og borgene i fredstid.....	15
Hvordan ble det bygget så mange på så kort tid?.....	16
Del 2: Hvor viktig var borgenes militære rolle?.....	18
Hva kan hentes fra Orderic Vitalis' skildringer om borgene?	19
Erobringens borger.....	20
Borgenes funksjon.....	22
Borgenes form.....	24
Konklusjon.....	27
Bibliografi	29

Innledning og begrunnelse

Krønikeskriver Ordericus Vitalis er en av de mest siterte når det gjelder forskningen på borgene. Ifølge Vitalis var ikke borgene noe som var vanlig i England før normannerne, og selv om anglosakserne var modige krigere, hadde de den ulempe at de manglet evne til å forsvare seg. Etter normannernes erobringer fant det sted store endringer rundt fortifikasjoner i England. Ifølge Vitalis red Wilhelm til alle fjerne områder i kongeriket og reiste borger på flere viktige strategiske områder, og dermed segmenterte han kontrollen over kongeriket.¹ Mønsteret er tydelig; England ble dekket av et tett nettverk av borger. Nettverket kan betraktes som en endring som var nært knyttet til den føydale innføringen, en av de mange sentrale endringene normannerne tok med seg til England. Det er stor enighet om at borgene kan ses på som en sentral del av det føydale samfunn. Ifølge historiker Robert Allan Brown, kan man betrakte borgene som et symbol på det føydale samfunnet. Her mener han at borgene var bostedet til et verdslig militært aristokrati som utgjorde grunnlaget for øvre del av samfunnsstrukturen.² Det føydale samfunn kan kort defineres som et hierarkisk samfunnssystem knyttet sammen gjennom sosiale bånd, også kalt; *vasallitet*.³ Vasallitet vil si at en person har mottatt et landområde som han skal bo i og administrere, mot at han skal svare med militærtjenestehvis krig ble et faktum. Dermed er det nærliggende å tenke seg at det føydale samfunnet var et samfunn som var organisert for krig. Landområdet som vasallen mottok, ble administrert fra hans bosted, som var borgen.⁴

Tradisjonelt har en militær vektlegging av borgene preget historieskrivingen. I nyere tider har det derimot oppstått en økende bevissthet rundt borgenes kompleksitet. Historiker Robert Liddiard er en sentral representant her, og mener at det kan identifiseres nære bånd mellom oppreisningen av borgene og andre elementer i samfunnet. Her kan man blant annet nevne: militære trusler og muligheter, økonomiske svingninger, flyten av ressurser mellom ulike sosiale nivå, den sosiale statusen hos herrene, administrasjon på lokalt og regionalt nivå og konsolideringen av riket.⁵ Det kan sies at dagens historikere har en nokså lik oppfatning rundt at borgene hadde mange viktige funksjoner i samfunnet. Likevel må man ikke glemme den militære rollen, som absolutt må ses på som den viktigste. De var jo bygget som en

¹ Vitalis, 1969, II, red. M. Chibnall s. 218

Orderic Vitalis var en engelsk munk og krønikeskriver på 1000- og 1100-tallet. Hans mest kjente verk var *Historia Ecclesiastica* (Britannica.com, 2021).

² Brown, 2004, s. 6

³ Imsen, 2020

Brown, 2004, s. 6

⁴ Ibid, s. 6

⁵ Liddiard, 2003, s. 41

fortifikasjon.⁶ Siden det ble så vanlig å reise nye borger etter normannerne kom, vil det derfor være interessant å se på hvilken rolle borgene spilte i samfunnet, da spesielt hvilken militær rolle borgene spilte.

Hovedspørsmålet vil være: *Hvor sentral var borgenes militære rolle i England i perioden 1066 til 1154?* Å begynne i 1066 er naturlig grunnet to sentrale årsaker. For det første er det her den anglonormanniske perioden begynner i England. Det som her menes, er at den normanniske erobringen i 1066 resulterte i det såkalte overkanalriket, hvor de følgende kongene av England også hadde Normandie under seg.⁷ For det andre er det i 1066 den veldige oppreisningen av borgene begynte.⁸ 1154 er et naturlig sluttunkt. Her ender den anglonormanniske perioden, da erstattet av Angevin-rikets begynnelse. Det er også naturlig å ende på midten av 1100-tallet, siden det kan tydes at det skjer en endring hos borgene utover 1100-tallet. De blir større, og det ble mer vanlig å bygge de av stein.⁹ Dette er endringer som naturligvis vil forklares nærmere senere.

I lys av problemstillingen vil besvarelsen ha en todelt form. I første del vil borgenes posisjon i det anglonormanniske samfunn undersøkes. Her vil viktige kjennetegn hos de bli sentrale, så det vil være naturlig å begynne med å se på hvilke materialer som ble brukt for å reise de. Her vil det igjen bli nærliggende å se på de som bodde i dem, da med henblikk til hvordan borgenes form kongruerte med herrens status. Etter dette vil det foregå en sammenligning av borgene og de pre-anglonormanniske fortifikasjonene. Dette er en nødvendig prosess, da det vil være med på å kaste lys over borgenes sentrale posisjon i samfunnet, og det vil gi et godt innblikk i hvordan borgene kan betraktes som en revolusjon innen fortifikasjon i England. Deretter vil det bli nødvendig å gjøre estimeringer av hvor mange borger som ble reist i England. Dette er spesielt viktig fordi svaret her har mye å si når det gjelder borgenes viktighet i samfunnet. Om det her blir et høyt antall, kan det for eksempel bli enda mer nærliggende å tenke på borgene som en avgjørende faktor i normannerkongenes segmentering av kontrollen i England. Det vil også bli sentralt å se på mønsteret i oppreisningen av borgene. Hvor ble de egentlig reist? Var det områder som var mer viktig å sikre? Hva har dette å si for borgenes viktighet i samfunnet? Dette er spørsmål som vil berøres innenfor den neste delen. Det siste temaet under del en vil omhandle borgene som bolig og borgene i fredstid. Dette vil være en mer generell vektlegging av noen av de andre rollene borgene spilte. Her vil borgenes

⁶ Brown, 2004, s. 123

⁷ Barlett, 2000, s. 11

⁸ Pounds, 1990, ss. 3-8

⁹ Bagge, 2004, s. 285

rolle som bolig være tema, og dette er spesielt viktig siden borgene hadde en tosidig definisjon, hvor de både var en bolig, samt en fortifikasjon.¹⁰ I andre del vil grunnmuren som ble dannet i første del tas i betraktning i en mer spesifikk drøfting av borgenes militære rolle. Først vil det ses nærmere på Orderic Vitalis sine skildringer om borgene. Vitalis er i dag, en av de mest siterte i forskningen på borgene, og det vil dermed være nærliggende se på hva han mente rundt borgenes militære posisjon. Deretter vil erobringens borger undersøkes. Dette blir spesielt viktig, siden de forteller mye om hvordan borger ble tatt i bruk for å segmentere kontrollen i England. Deretter vil borgenes funksjon og form bli undersøkt. Her vil det spesielt finne sted en vektlegging av hvordan de tok i bruk borgene i krigstider. Det vil ses på hvilke funksjonelle fordeler borgene ga borghaverne, samt hvordan de ble tatt i bruk offensivt. Der formen drøftes, vil spesielt arkitektoniske elementer i borgene betraktes, da spesielt kongruensen mellom borgenes form og utviklingen av beleiringsvåpen.

En todelt definisjon

Omtrent alle samfunn har fortifikasjoner av forskjellige former. Dette gjelder både moderne samfunn, og eldre samfunn. Ofte hører vi ordet 'borg' som en løs beskrivelse av alle typer fortifikasjoner. Det er likevel viktig å forstå at; selv om en borg er en fortifikasjon, er det også et bosted for en herre.¹¹ Derfor blir ordet '*dunjon*' ofte brukt i denne sammenhengen, da det både er en henvendelse til den sentrale boligen og det faktum at borgen er en fortifikasjon.¹² Denne todelte definisjonen kan ses på som et hovedskille mellom borgene og andre former for fortifikasjoner. Naturligvis er det også andre sentrale skiller – noen tydelige, andre mindre tydelige – men det er likevel viktig at borgene blir forstått som både en fortifikasjon og et bosted for en herre.¹³ Dermed kan man også si at borgene både skal tjene en militær rolle og en administrativ rolle. Når man snakker om herrene som bodde på borgene, er det snakk om hvilken som helst type herre, både mektige og mindre mektige. I de første tiårene etter erobringen var det vanligvis de mektigste i samfunnet som bodde i fortifikasjoner. Dette var mennesker som var høyest oppe i samfunnsjiktet, og hadde mektige posisjoner som for eksempel: greve, hertug og biskop. Etter hvert kan det identifiseres en svekkelse i autoriteten hos kongen, hvilke resulterte i en desentralisering. Som en følge av dette, ble det mer vanlig at

¹⁰ Brown, 2004, s. 1

¹¹ Ibid, s. 1

¹² Brown, 2004, s. 17

¹³ Ibid, s. 1

adelsfolk av lavere rang eide borger.¹⁴ Lenger ned vil det finne sted en videre diskusjon rundt dette.

Det er ikke uvanlig at vitenskapelige verk har en større vektlegging av borgenes militære rolle, noe som videre kan ha resultert i at borgenes rolle som et bosted kan ha blitt oversett. Dette mener i hvert fall Brown, som står bak *English Castles*, et toneangivende verk i historieskrivingen om borgene. Ifølge Brown er det en nødvendighet at nye vitenskapelige verk som omhandler borgene innleder med å belyse rundt borgenes tosidige rolle.¹⁵ Også Liddiard har hevdet at vektleggingen av borgenes roller har vært litt skjev. Oppreisningen av de var, ifølge Liddiard, nært knyttet til enorme sosiale og politiske endringer. Dette gjelder for eksempel: militære trusler og muligheter, økonomiske svingninger, flyten av ressurser mellom ulike sosiale nivå, den sosiale statusen hos herrene, osv.¹⁶ Dette gjør at en ensidig vektlegging av militære ofte kan oppfattes som uheldig, da dette ikke kan tilfredsstillе borgenes kompleksitet.

En borg kan dermed defineres som et bosted for en herre, og en fortifikasjon. Den førstnevnte rollen gjør at middelalderen ofte er et dårlig begrep for å beskrive samfunnet borgene går inn i. Et mer treffende begrep er føydalismen, og det er samtidig som den føydale innføringen vi finner borgenes store oppreisning i Storbritannia.¹⁷ Dette kan videre underbygges om oppmerksomheten rettes mot borgenes opprinnelse i det kontinentale Europa. Gjennom desentraliseringen av karolingernes autoritet i Vest-Frankerriket, finner vi den føydale oppreisningen. Parallelt med den nye sosiale strukturen som føydalismen representerte (sosiale bånd av vasallskap), finner vi borgenes oppreisning. Det er dermed ikke noen tvil rundt borgenes tilknytning til føydalismen.¹⁸ Det føydale samfunn var et samfunn som var organisert for krig. Derfor er det også forståelig at en militær vektlegging av borgene har vært det mest nærliggende. Som nevnt, mente Brown at det var nødvendig at borgenes tosidighet ikke blir oversett. Likevel mener også han at den militære rollen borgene spilte var den viktigste.¹⁹ Utfordringen i historieskrivingen er dermed å tilfredsstillе borgenes militære rolle, samtidig som å ikke glemme den kompleksiteten som borgene representerte.²⁰

¹⁴ Pounds, 1990, s. 26

¹⁵ Brown, 2004, s. 1

¹⁶ Liddiard, 2003, s. 41

¹⁷ Brown, 2004, s. 2

¹⁸ Liddiard, 2003, ss. 1-2

¹⁹ Brown, 2004, s. 123

²⁰ Liddiard, 2003, s. 41

De fleste borgene som ble reist etter erobringene var av typen motte-og-bailey, hvilket vil si at det er snakk om en kunstig jordhaug med en tilfestet forgård. Den kunstige jordhaugen var den viktigste delen av borgen. Dette var fordi det var den vanskeligste delen å overta, samt det faktum at det var her herren hadde sin bolig, da gjerne representert av et tårn.²¹ En mer detaljert beskrivelse og drøfting av borgenes form vil foregå senere i besvarelsen.

Del 1: Borgenes plass i det anglonormanniske samfunn

Hvilke materialer ble brukt og hvordan kongruerte det med sosial status?

Om man tenker på en borg, vil de fleste tenke seg en borg av stein, hvilket ikke er noen feil tankegang, da det var mange borger som ble bygget av stein. Likevel er det viktig å forstå at stein er et svært kostbart materiale. Borgen i Dover kostet hele 4000 pund, som var veldig mye på den tiden.²² Det krevde dessuten også mye arbeidskraft å reise og forme en borg av stein. Likevel er det viktig å skjønne at borger av stein tålte også tidens tann. Siden de ikke råtnet bort, kunne de stå lenge uten at de trengte endringer. Nyere arkeologiske utgravninger har fremmet ideen om at borger oftere ble bygget av tre, og hvis ikke, er det naturlig å tenke seg at de fleste borger av stein, tidligere har vært reist av tømmer. Dette vises blant annet i Sør-Mimms, hvor det har blitt funnet rester etter treverk som har oversteget den kunstige jordhaugen. Rester av treverk har også blitt identifisert i Abinger, da sannsynligvis i form av et vaktårn av tømmer.²³ Noen borger inneholdt dessuten en blanding av begge materialene, hvilket kommer til syne i borgen i Stokesay i Shropshire (se illustrasjonen nedenfor).²⁴

Steinborger ble likevel hyppigere reist i løpet av 1100-tallet, og selv om de var mer kostbare, var de langt mer effektive. Steinborger krevde færre menn til å forsvare, siden de var sterkere og holdt bedre ut mot beleiringer. Det var ikke bare det at materialet var sterkere som gjorde at de holdt bedre ut mot beleiringer. Steinborgenes murer kunne bygges enda høyere, og de ble dermed enda mer ugjennomtrengelig.²⁵ Materialet brakte også med seg en sterkere immunitet mot ild. Påtenning av borger har tidligere vært en effektiv måte å vinne beleiringer på, men steinborgene hadde ikke denne svakheten.²⁶ De vanlige palisademurene og tømmertårnene i motte-og-bailey borgene var naturligvis enda effektive i sin tid, og selv om

²¹ Barlett, 2000, s. 270

Brown, 2004, s. 36

²² Barlett, 2000, s. 277

²³ Ibid, s. 276

²⁴ Liddiard, 2003, s. 107

²⁵ Bagge, 2004, s. 285

²⁶ Barlett, 2000, s. 277

noen ble byttet ut av stein, var det ikke noen stor ulempe å ha borger av tømmer. De var enda effektive, og de bet godt fra seg i beleiringer. Likevel var de ikke udødelige mot tidens tann, hvilket kommer til syne gjennom vanskelighetene rundt å finne rester etter dem gjennom arkeologiske utgravninger. Noen ganger lykkes det, som de eksemplene nevnt ovenfor, men til vanlig er det i dag bare den kunstige jordhaugen som enda står som det eneste spor av det som engang var.²⁷

Steinborgene var også nært knyttet til prestisje. De var veldig kostbare, så det var gjerne de høyest i prestisjesjiktet som kunne reise borger av stein. I den føydale verden var det enda større forskjell mellom de høyst rangerte adelige og de lavest rangerte adelige, enn det var mellom de lavere rangerte adelige og andre mennesker. Dette var en tid hvor uttrykkelse av materielle forskjeller gikk hånd-i-hånd med sosial status. Det var viktig å vise seg fra sin mest praktfulle side. En person som viser mye velstand, kunne for eksempel gifte bort barna til andre personer av høy stand – og dermed sikre etterkommerne – og sitt eget ettermæle, høy status. Borgene var et uttrykk for dette, da en flott borg indikerte at de som bodde der var velstående. De som bodde i borgene gikk gjerne i praktfulle klær, og de brukte borgene som en arena for prestisjefulle gjestebud og lignende.²⁸

Figur 1 Stokesay, Shropshire

²⁷ Ibid, 277

²⁸ Bagge, 2004, ss. 151-152

Borgene og burher: forskjeller og likheter i form og funksjon

En videre forståelse av borgene kan dannes gjennom en sammenligning med de tidligere burhene, som var et vanlig fenomen i det anglosaksiske samfunn. Ordet *Burh* betyr befestet landsby eller by. Den opprinnelige betydningen var *beskyttet sted/bosted*, men gjennom den anglosaksiske perioden kan det sies at begrepet ble utvidet til å være en benevnelse av en befestet landsby, eller by. Derfor avledningssuffikset: *brough*.²⁹ Når det gjelder forskjellen mellom borgene og burhene, så er ikke det vanskelig å identifisere. Til tross for dette, er dette likevel et spørsmål som har blitt veldig omdiskutert gjennom historien. I 1912 uttrykte den toneangivende historikeren Ella S. Armitage en stor frustrasjon over Oberst George Thomas Clark sin teori om at anglosaksiske befestninger og anglonormanniske borger var det samme. Armitage kalte det for den største misforståelsen i historien.³⁰ Selv om det i dag er stor enighet om at det er klare skiller mellom burhene og borgene, er det likevel noen elementer som ikke har like klare skiller. Diskusjonen ble forsterket etter at historiker Dorothy Whitelock i 1952 fremmet at den todelte definisjonen også kan brukes på burhene, siden også de hadde aristokratiske bosted, da i form av aristokratiske haller.³¹ Dette var bosted som kunne minne mye om de germanske langhusene og tømmer-hallene, og de innfridde en svært lik funksjonalitet som bostedene i borgene hadde.³² Whitelock sine hevdelser har i nyere tider blitt støttet av arkeologiske utgravninger. Et eksempel på en slik arkeologisk utgravning, er utgravningen i Goltho, hvor det ble funnet et stort bosted fra 900-tallet.³³ Utgravninger som den i Goltho har resultert i at det har oppstått usikkerhet rundt hvor revolusjonerende borgene var på andre områder enn det militære. Burhene kan altså ha spilt en viktig rolle som administrative sentrum. Oppdagelsen gjør altså at borgene og burhenes funksjonalitet er mindre tydelig på noen områder.³⁴ At burhene også innehadde bosted, gjør at den opprinnelige betydningen av ordet *burh* – som et beskyttet sted/bosted – er spesielt passende. Liddiard mener at det er uheldig at de nyere oppfattelsene av burhene har tilfredsstillt den utvidede definisjonen som en befestet landsby, eller by.³⁵ Dette mener han nok fordi

²⁹ Armitage, 2015, s. 7

³⁰ *ibid*, s. 8

³¹ Whitelock, 1952, s. 88

Liddiard, 2003, s. 24

³² Barlett, 2000, s. 270

³³ Hagger, 2012, s. 78

³⁴ Thomas, 2008, s. 64

³⁵ Liddiard, 2003, s. 24

forskningen har gått bort fra den opprinnelige definisjonen til burhene når sammenligningen med borgene skal finne sted.

Til tross for at det har oppstått noen utydelige forskjeller i mellom borgene og burhenes funksjonalitet, er det likevel flere viktige funksjonelle trekk som kan trekkes inn som klart forskjellige. Borgene var som regel eid av en herre eller kongen selv, hvilket gjorde de til en privat befestning. Burhene, derimot, hadde den forskjell at de var et sentralisert og offentlig motsvar mot danenes inntog i England.³⁶ Det kan dermed stadfestes at selv om det fantes private bosetninger for aristokratiske medlemmer i burhene, var den militære rollen burhene spilte, av offentlig karakter. Det var noe som gikk under det offentlige militærvesenet.³⁷

Den mest innlysende forskjellen mellom burhene og borgene var størrelsen. Burhene hadde et simpelt mur-system som skulle gi en passiv beskyttelse av et helt samfunn. De var altså av en kommunal karakter, og var ikke sterke nok til å holde mot en beleiring.³⁸ Borgene hadde gjerne høyere murer, de fleste var av palisader, bygget på et opphevet område.³⁹ Siden forsvaret var ment for et helt samfunn, og ikke en herre, var burhene naturligvis betydelig større i areal. En vanlig størrelse på en burh var på litt over hundretusen kvadratmeter, hvilket var langt større enn de rundt åttetusen kvadratmeterne som de fleste anglonormanniske borger representerte. Det fantes riktignok mindre burher, hvor de minste var omtrent tjuetusen kvadratmeter, men selv dette er større enn de største anglonormanniske borgene.⁴⁰ Forskjellen i størrelse kan også sees i de tilfeller hvor det ble plassert nye borger på de tidligere burhene. Et av de eldste eksemplene på dette blir nevnt i den anglosaksiske krønikeren. Kilden forteller at Ida begynte sin regjeringstid i Northumberland i 547, og bygget *Bebbanburh*. Bebbanburh var et inngjerdet område, først med hjelp av en større hekk, og senere av større palisademurer.⁴¹ Selv om noe av det kilden forteller kan oppfattes som tvilende, er den relevant å ta til betraktning, da det i normannisk tid ble reist en borg her, nevnt på Wilhelm II sin tid. Bebbanburh dekket et område på omtrent tyvetusen kvadratmeter, som var en stor størrelse på et urbant område på den tiden. Borgen som senere ble reist her, dekket bare en liten del av dette området.⁴²

³⁶ Haslam, 2016, ss. 146-147

Brown, 2004, s. 3

³⁷ Brown, 2004, s. 3

³⁸ Strickland, 1997, s. 370

³⁹ Hagger, 2012, s. 78

⁴⁰ Barlett, 2000, s. 269

⁴¹ Garmonsway, 1953, s. 17

⁴² Armitage, 2015, ss. 5-6

Borgenes palisademurer var tydelig rettet mot å kunne holde en beleiring. Det var ofte et lite platå hvor bueskytterne kunne stå – som sammen med den kunstige jordhaugen – ga et godt motsvar mot beleirere. Murene var også godt støttet av tårnet (herrens bosted), hvor det også kunne plasseres bueskyttere. I løpet av de neste hundreårene ble det dessuten bygget flere tårn, da gjerne i samsvar med murene. Dette var også tårn hvor bueskyttere kunne plasseres, hvorpå beleiringer ble ekstra utfordrende. Richmond Castle er en god illustrasjon over hvordan vakttårn ble bygget i muren (se illustrasjonen nedenfor).⁴³ Selv om noen burher også hadde lignende tårn, er det viktig å tenke seg at hvis man legger sammen alle de defensive komponentene hos borgene, er det tydelig at borgene var langt bedre rustet til å holde en beleiring enn burhene var.⁴⁴

Figur 2 Richmond Castle. Hentet fra Brown, 1990, s. 48

En sentral del av borgene lå, som nevnt, i det sentrale tårnet, som oftest var plassert på toppen av den kunstige haugen på motte-og-bailey borgene. En videre utdyping rundt tårnene vil finne sted lenger nede i teksten, men det er likevel viktig å nevne, da dette er en sentral forskjell fra de aristokratiske tømmer-hallene som ofte lå i burhene. Selv om begge var bosted for høytstående personer, var de aristokratiske tømmer-hallene langt mer sårbare for å settes fyr på. Ifølge Barlett, endte flere feider med desperate forsvarere som flyktet inn i våpnene til fiendene, da med å brenne som det eneste andre alternativet.⁴⁵ Likevel var ikke tårnene immun for å bli påtent, men det faktum at de sto på toppen av en bratt haug, som i tillegg var

⁴³ Hagger, 2012, s. 78

Barlett, 2000, s. 270

⁴⁴ Strickland, 1997, ss. 369-370

Barlett, 2000, s. 270

⁴⁵ Ibid, s. 270

omringet av palisademurer, gjorde at det ikke fant sted like hyppig. Det at boligen til vasallen lå på toppen av en separat haug, var nok også mer betryggende med tanke på risikoen for angrep fra egne innbyggere. Hvis noen skulle ta seg inn til tårnet, måtte de gå fra forgården, og opp en bratt trapp – som var den eneste vegen – og videre gjennom vasallens egne vakter, som naturligvis sto ved inngangen til haugen hvor tårnet sto.⁴⁶

Hvor mange borger var det?

Dette er et svært viktig spørsmål å besvare for å kunne stadfeste hvor sentral borgene var. Hvis det, for eksempel, ble reist et stort antall borger på kort tid, kan det sies at det var en form for visshet om at borgene var effektive. Det er også et vanskelig spørsmål å besvare, og man har mange forskjellige metoder som er tatt i bruk. Det er nemlig mange problem som oppstår i dette studiet. Ett problem er at langt unna alle borger blir nevnt i skriftlige kilder. Dette gjør også at arkeologiske utgravninger for å bekrefte borgenes tidligere eksistens, blir vanskeligere. Siden det er nokså kostbart å starte arkeologiske utgravningsprosjekt, kan man ikke bare starte utgravninger hvor som helst. Det har også blitt fremhevet av historikere som Liddiard at de fleste borgene var av tømmer.⁴⁷ Siden tømmer har en tendens til å råtne bort, har det blitt utfordrende for arkeologer å stadfeste en mulig borgs tidligere eksistens. En interessant metode for å beregne antallet borger, er å gå ned i makronivå i en region. Om man finner antallet borger i regionen, kan man bruke skalaen på antall borger i regionen i forhold til kvadratkilometerne for å beregne det totale antallet borger i resten av landet. For å gjøre dette, er det behjelpelig å velge en region som har flere kilder som beskriver borgene. Borgene i Hertfordshire er et godt utgangspunkt. I Hertfordshire har det blitt regnet sammen at det fantes omtrent seksten borger, hvorav seks er tydelig nevnt i skriftlige kilder. Dette gjelder blant annet borgen i Hertford, som var den viktigste byen i regionen. Wilhelm hadde en tendens til å nesten alltid reise borger i de viktigste byene, og dette gjaldt nok Hertford også.⁴⁸

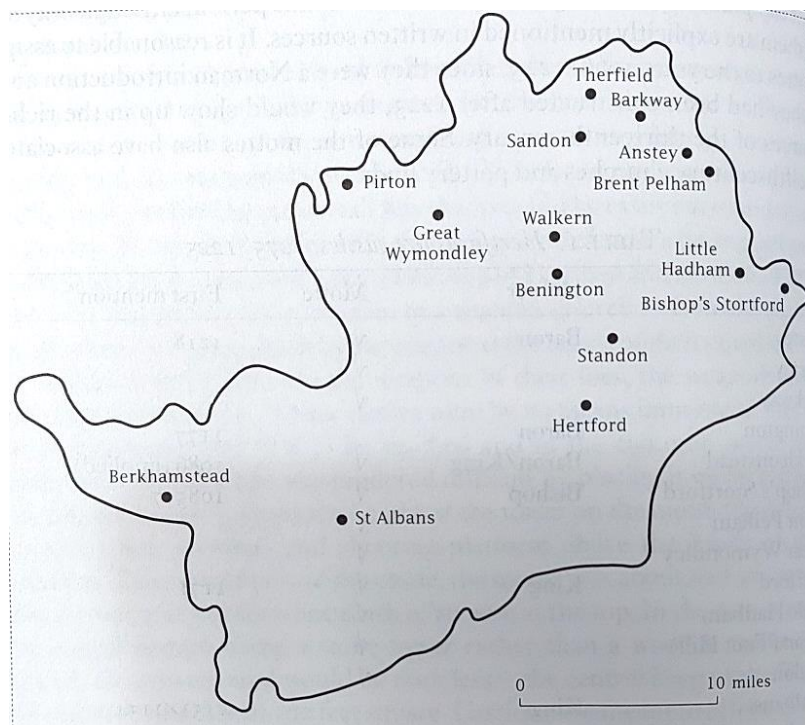
⁴⁶ Ibid, s. 270

⁴⁷ Liddiard, 2003, s. 107

⁴⁸ Barlett, 2000, s. 271

	Holder	Motte	First mention
Anstey	Baron	✓	1218
Anstey 2		✓	
Barkway		✓	
Benington	Baron		1177
Berkhamstead	Baron/King	✓	1086 (implied)
Bishop's Stortford	Bishop	✓	1085-7
Brent Pelham		✓	
Great Wymondley		✓	
Hertford	King	✓	1171
Little Hadham		✓	
Pirton (Toot Hill)		✓	
Sandon		✓	
St Albans	King		1151×1154
Standon		✓	
Therfield		✓	
Walkern	Baron	✓	

Figur 3 Borgene i Hertfordshire, 1075-1225.
Hentet fra: Barlett, 2000, s. 271

Figur 4 Borgene i Hertfordshire på kart.
Hentet fra: Barlett, 2000, s. 272

Hvis skalaen av antall borger i Hertfordshire blir brukt på hele England, vil antallet borger bli omtrent 1250. Naturligvis er dette et høyt tall om det brukes på ett spesifikt tidspunkt i perioden, men om det tenkes at det gjelder hele perioden, så er det ikke et usannsynlig

omfang.⁴⁹ De skriftlige kildene er derimot litt motsvarende her. Domesday Book (1086) nevner kun 49 borger, og mindre enn hundre blir nevnt i andre skriftlige kilder før 1100. Studier av beskrivelsene av Henry II og hans sønners regjeringstid har estimert at 327 borger blir der nevnt. Det er nok en naturlig årsak til at de skriftlige kildene ikke nevner et betraktelig antall borger. Det er nok mye mer vanlig å nevne viktigere borger, da borger som tilhørte de rikeste og mektigste personene i samfunnet. Her kan man for eksempel nevne borgen i Dover, Richmond Castle og tårnet i London. Dette er borger som fikk langt større plass i de skriftlige kildene enn de mange små motte-og-bailey borgene som har blitt funnet.⁵⁰ Dessuten var ikke alle borgene bosatt til enhver tid. Den føydale verden var en dynamisk verden, hvor tyngdepunktet av trusler kunne variere. Om det ikke var like nødvendig å befeste en borg, ble gjerne en annen borg prioritert. Selv om en borg blir forlatt, er det ikke utenkelig at hvis trusler igjen skulle oppstå, så var det nok nærliggende å befeste borgen igjen.⁵¹

Hvor ble de bygget?

For å forstå seg på hvordan borgene ble tatt i bruk, samt hvor viktig de var, er det nærliggende å se på hvor de ble bygget. Her er geografien spesielt viktig, og den geografiske plasseringen går både på et lavt nivå (lokalt), og på et overordnet nivå (kongedømmet). På det lokale nivået er det gjerne snakk om at borgen bør være plassert slik at den har tilgang til en form for vannkilde. Ofte gjelder dette en elv, men det er også flere borger som hadde en brønn. På det overordnede nivået er det snakk om at den må være plassert på det beste stedet for hele kongedømmet. Borger som ble plassert etter det overordnede nivået, skulle skaffe kontrollen over viktige områder. Borgen i Dover er et perfekt eksempel her. Denne blir ofte sett på som 'nøkkelen inn til England'. Et annet eksempel på slike borger var de utallige borgene på den walisiske grensen. Dette var tett plasserte borger som skulle være et motsvar mot en svært utrygg grense. Borgene i de nordlige områdene ble plassert der for å kunne stå imot plyndringer, hvilket var svært vanlig fra skottene. Et eksempel på en nordlig borg var borgen i Norham, som kildene forteller, ble reist av biskop Ranulf Flambard for å kunne stå imot skotske plyndringer.⁵² De nordlige områdene er et interessant område når det gjelder diskusjonen rundt borgenes plassering, og hvorfor de ble plassert her. Tradisjonelt har dette vært et vanskelig område å konsolidere, da innbyggerne ofte gikk i opprør. Wilhelm løste dette med en brutal strategi hvor han rev ned og ødela de nordlige landsbyene. Dette kommer

⁴⁹ Ibid, ss. 275-276

⁵⁰ Ibid, s. 276

⁵¹ Ibid, s. 282

⁵² Ibid, s. 281

også til uttrykk i Domesday Book hvor det fortelles at flere regioner i Yorkshire skal ha blitt jevnet med jorden for å gjøre spillerom til å reise nye borger her. Et annet eksempel på en region hvor dette skjedde var Lincolnshire.⁵³ Selv om Wilhelms handlinger var brutale, var de også fungerende. Når det gjelder oppreisningen av nyere nordlige borger på 1100-taller, er det derimot vanskelig å fastslå om det var som et motsvar mot skotske plyndrere eller en misfornøyd befolkning. Det kan godt hende det var en blanding, og borgene kan sies å gjøre godt nytte for seg for å håndtere slike situasjoner.⁵⁴

Som nevnt, viste Wilhelm et mønster hvor han reiste borgene på hver regions viktigste byer. Dette var byer som ble administrative sentrum, da svært viktig for å kunne føre lokalpolitikk og lignende. Flere av de viktige byene var tidlige burher, og vi kan dermed også tydelig identifisere at det ikke var unaturlig å reise borgene der hvor det allerede var burher.⁵⁵

Ovenfor ble det nevnt eksempler på dette. Blant annet kan det nevnes Bebbanburgh og Goltho. I tillegg kan man nevne borgen på Richmond, som erstattet den tidligere jarlens hall ved Gilling.⁵⁶ Burhene var allerede de viktigste byene og landsbyene i kongedømmet. De ble gjerne bygget ved elver, og var også strategisk plassert i forhold til landeveiene. Her var det spesielt hovedveien fra nord til sør som var viktig å få kontroll over. Richmond-borgen var nok bygget med en tanke på å sikre overkrysningen over Swale-elven, og dermed inngangen til Gillingshire.⁵⁷ Det var ikke unaturlig at de allerede eksisterende urbane områdene med størst innflytelse ble sikret med en borg. Dette mener også historiker Frank Barlow, som videre fremhever at borgene her bidro til å kunne dominere lokalbefolkningen, samt også sikre et administrativt sentrum. Borgene i kongens eie ble gitt til lojale kastellanter, da gjerne en sheriff, som fikk trygge spillerom til å utføre sine oppdrag i borgene.⁵⁸

Borgene som bolig og borgene i fredstid

Tidligere ble borgenes tosidige rolle nevnt. De var både et bosted og en fortifikasjon. Den sistnevnte rollen vil naturligvis få nærmere drøfting nedenfor, men det er viktig å forstå at man ikke må glemme borgenes rolle som et bosted. Det er tross alt den rollen som vil bli den mest sentrale ved utgangen av middelalderen, siden den militære nødvendigheten etter hvert ble mindre. Borgene kan ses på som et symbol på føydalismen og den føydale

⁵³ Ibid, s. 281

⁵⁴ Ibid, s. 281

⁵⁵ Ibid s. 281)

Liddiard, 2003, s. 101

⁵⁶ Ibid, s. 101

⁵⁷ Ibid, s. 101

⁵⁸ Barlow, 1999, s. 71

samfunnsordningen med vasallskap. Selv om det var på borgene herrene bodde, var det ikke slik at enhver herre var værende på borgen sin til enhver tid. Kongen, som eide flest borger, måtte holde på makten gjennom å være ambulerende. Han reiste fra borg til borg, og ble som regel ikke mye lenger enn to dager på hver borg. Med på hans reiser var hans tjenere, nærmeste krigere og jegere. I tillegg var det ikke uvanlig at flere baroner og andre høytstående medlemmer ble med på reisen.⁵⁹ Ifølge historiker Sverre Bagge var de første borgene, hvert fall fram til utover 1100-tallet, ikke behagelige boliger. De var ofte kalde, trekkfulle og vanskelig å varme opp. Folk bodde også tett oppå hverandre. I tårnet, hvor herren og hans familie hadde sin bolig, bodde det også tjenere, vakter og rådmenn. Siden de fleste boligene ikke var noe spesielt store, kunne det derfor bli forholdsvis trangt.⁶⁰ Naturligvis fantes det borger som var mer behagelig, hvilket spesielt gjelder borger i eie av mektigere menn som konger og hertuger. Tømmertårnet i borgen i La Cour-Marigny er et godt eksempel på en borg hvor beskrivelsene forteller om en mer behagelig bolig. Denne borgens bolig bestod av to etasjer, hvor den første etasjen bestod av et større lagerrom, mens den andre etasjen var der hvor herren og hans familie bodde.⁶¹ Det at borgene var bostedet til kongen, hertugene og deres rådgivere, gjorde at de ofte ble sentrum for lokaladministrasjon. De fleste borgene som var på hovedsetene i hver region var eid av kongen, og i hans fravær, satt sheriffen der og styrte administrasjonen. Administrasjonen besto av å kreve inn skatter og kontrollere befolkningen.⁶²

Hvordan ble det bygget så mange på så kort tid?

Som nevnt tidligere, fant det sted en hurtig oppreising av borger i generasjonen etter erobringen. Ifølge krønikene, gikk det mellom noen få uker til noen måneder å reise en borg.⁶³ Her tenkes det naturligvis på hele borgen; altså ikke bare jordhaugen, men jordhaugen pluss palisadene. Hastigheten på oppreisingen kongruerte naturligvis med størrelsen på borgene som ble reist, hvorpå tilgjengelige ressurser var en bestemmende faktor. I noen tilfeller var det heller ikke av nødvendighet å reise en kunstig jordhaug, da områder med mye hauger og bakker allerede gjorde at haugen var til stede.⁶⁴ Brown fremhever flere sentrale komponenter som var instrumentelle i at det ble reist så mange borger på svært kort tid. Spesielt to er vært å nevne. Den første er at det må ha vært en bevissthet og en motivasjon i oppreisingen av

⁵⁹ Brown, 2004, s. 150

⁶⁰ Bagge, 2004, s. 151

⁶¹ Brown, 2004, ss. 17-18

⁶² Ibid, ss. 158-160

⁶³ Pounds, 1990, s. 20

⁶⁴ Ibid, s. 17

borgene. De som reiste borgene visste at de var effektive, og at det kom til å bli avgjørende å få reist de så raskt som mulig. Den andre faktoren var at den kunstige jordhaugen ikke krevdes noen stor ekspertise av arbeidskraft for å reises. Det var naturligvis mye arbeid, men arbeiderne trengte ikke noen særlig opplæring.⁶⁵ Det kan virke som at Barlett også er enig i dette. Ifølge Barlett var det nemlig ikke så mye som krevdes på det tekniske under reisingen av motte-og-bailey-borgene. Mesteparten av arbeidet med den kunstige haugen lå i flytting av jord, og murene rundt ble godt reist gjennom enkel snekring.⁶⁶ Pounds fremhever også at mange har ment det ikke var noen stor nødvendighet med ekspertise rundt oppreisingen av jordhaugene, og at de derfor kunne reises relativt hurtig. Likevel hevder han at man ikke må undervurdere arbeidet som ble lagt til grunn. Det var tross alt ikke snakk om enkle små hauger, da poenget med borgene var at de skulle være så effektive som mulig, og at det var en viss bratthet som krevdes for at dette skulle muliggjøres. Jordhaugene måtte være på opptil 40° for å være militært effektiv mot beleiringer. Det må altså ha vært en viss kunnskap i hvordan jordhaugene helst skulle være.⁶⁷ Oppreisingen av en motte-og-bailey borg før 1100-tallet, var ikke den komplette oppreisingen. Ofte kan det sees at det var enkeltdeler som ble reist først, for eksempel haugen med tårnet. Det kunne ta flere tiår før hele konstruksjonen var opp, det vil si: både jordhaugen og ringmuren. En annen grunn til at oppreisingen tok nokså raskt tid var materialet som ble brukt. Ringmurene var ofte i form av palisademurer, og tømmer var et nokså tilgjengelig materiale. Som nevnt tidligere, var de fleste av de tidligere motte-og-bailey borgene av tømmer, og ombyggingen til materialet stein var en langsom prosess, som ikke skjøt skikkelig fart før rundt 1150.⁶⁸

Som nevnt var arbeidet med jordhaugene i hovedsak bestående av flytting av jord. Dette er også et tilgjengelig materiale, hvilket var hjelpelig i å reise så mange på så kort tid. Det krevdes likevel å ha riktig type jord, og det mest ideelle var leire eller alluvial jord, som ofte ble funnet på lavlandsområder med elver og lignende. Dessuten er det her det er funnet flest motte-og-bailey borger. Dette var ikke bare på grunn av at jorden var bedre til å reise jordhaugene, det var nemlig i lavlandene det bodde mest mennesker. Borgene ble ofte reist til å kunne stå imot befolkningen, og siden flesteparten bodde langs elvebredder, var det også der vi fant mest borger.⁶⁹ Man kan ikke si det at kravet om riktig jordtype være noen demper for

⁶⁵ Brown, 2004, s. 36

⁶⁶ Barlett, 2000, s. 270

⁶⁷ Pounds, 1990, s. 17

⁶⁸ Brown, 2004, s. 36

⁶⁹ Pounds, 1990, ss. 17, 69-70

hastigheten på borgene, da det var flere områder med slik type jord. Setter man sammen de nevnte årsakene, og i tillegg legger til betraktning at det var en samlet ressursinvestering fra både England og Normandie, er det ikke vanskelig å forstå at det var mulig å reise så mange borger på kort tid.⁷⁰

Del 2: Hvor viktig var borgenes militære rolle?

Ovenfor ble det nevnt at borgenes militære rolle er den mest vektlagte i de fleste vitenskapelige verk om borgene. Det ble også nevnt at for mye vektlegging av dens militære rolle ofte kan føre til en skjevhet i forhold til vektleggingen av andre deler av borgenes roller, blant annet den administrative rollen og rollen som et bosted. Brown er en av de som er enig i at for mye vektlegging av borgenes militære rolle ikke er heldig i en situasjon hvor det er flere andre elementer som burde vektlegges. Likevel mener han at det er vanskelig å ikke gi en ekstra fremheving av det militære plan, da han blant annet mener at det er det militære som er det viktigste.⁷¹ Dette kommer til uttrykk i de fleste kilder som omhandler krigføring, hvor beleiringer er et dominerende tema.⁷² Det er nok ikke noe merkelig at dette er et faktum, da spesielt med det enorme nettverket som ble reist av borger i tiårene etter erobringen, samt også den gjennomgripende tanken om at borgene skulle være så uovervinnelig som mulig. Dette har resultert i at det er få som i dag benekter borgenes sentrale militære rolle.⁷³ Likevel har ikke alle vært like overbevist rundt den militære effektiviteten hos dem. På 1960-tallet uttrykte historiker Henry Gerald Richardson at, i hvert fall de første borgene, ikke var så viktige for erobringen og konsolideringen. Richardson underbygget dette med å hevde at det var unødvendig å reise helt nye borger hvis det allerede eksisterte velfungerende burher.⁷⁴ Dette vil bli tatt opp igjen nedenfor, men det er viktig å være bevisst på at det har skjedd store endringer rundt forskningen på borgenes effektivitet og sentralitet i middelalderen. Historiker Hugh M. Thomas er en av de som har godt skildret dagens syn på borgenes viktige militære rolle i anglonormannisk tid. Ifølge Thomas var borgene og soldater på hest to av flere viktige endringer som normannerne tok med seg til England. Videre sier han at dette var endringer som endret hele det militære landskapet i England.⁷⁵ Det er stor enighet om at borgenes militære rolle var viktig.

⁷⁰ Ibid s. 36

⁷¹ Brown, 2004, s. 123

⁷² Ibid, s. 123

⁷³ Strickland, 1997, s. 369

⁷⁴ Richardson, 1965, s. 555

⁷⁵ Thomas, 2008, s. 144

Hva kan hentes fra Orderic Vitalis' skildringer om borgene?

Innledningsvis ble Orderic Vitalis nevnt. Vitalis skildret at borgene ikke var noe vanlig fenomen i England før normannerne, og selv om anglosakserne var modige krigere, hadde de den ulempen at de manglet evne til å forsvare seg. Etter Wilhelm kom til England endret det seg derimot. Ifølge Vitalis red Wilhelm til alle fjerne områder i kongeriket og reiste borger på flere viktige strategiske områder, og dermed segmenterte han kontrollen over kongeriket.⁷⁶ Det er mye sannhet i det Vitalis skrev på 1100-tallet, og borgene var instrumentelle i både konsolideringen og overtakelsen av riket. Uten borgene, ville det ikke vært mulig å holde på de erobrede områdene.⁷⁷ Det er tydelig at Vitalis så på borgenes viktighet i både angrep og forsvar som nesten aksiomatisk. Vitalis bruker mange sider på å fortelle om borgenes rolle i krig; både i forsvar og angrep. For Vitalis var det å reise borger en svært naturlig strategi for å sikre urolige områder. Dette er spesielt tydelig i skildringene av Henry I, som skal ha begynt oppreisningen av en borg ved Rouen i Normandie for å stå imot opprørske innbyggere i 1119. Byggingen av borgen ble avsluttet etter at opprørerne sluttet fred med han.⁷⁸ Allerede oppreiste borger viste seg også å være effektive og sterke mot uro. Et opprør i 1124 kan betraktes som et svært godt eksempel. Etter at Henry I greide å ta over borgene av Pont-Audemer og Montfort-sur-Risle, lot han egne soldater overvintre i borgene. De skulle administrere borgene og stå imot eventuelle fremtidige opprør gjennom vinteren. Kongens soldater gjorde en svært god jobb, og kommende opprør ble effektivt nedslått i slaget ved Bourthéroulde.⁷⁹ Borgene kunne også brukes av vasaller for å stå imot kongemakten. Dette var mest tydelig i Stephen I sin regjeringstid (omtales videre nedenfor), men det finnes også svært gode eksempler på dette under Henry I, hvor Hugo av Gournay og hans allierte utførte store ødeleggelser på lokalområder. Strategien de brukte var å bruke borgene som lokale baser hvor de trygt ble værende med mennene på dagtid, mens de dro ut på nattestid, og brente gårder og landsbyer for å stå imot kongen.⁸⁰ De nevnte eksempler er bare noen av veldig mange eksempler som Vitalis har skildret om, hvilket sier mye om den viktige militære rollen borgene spilte i samtiden.

⁷⁶ Vitalis, 1969, II, red. M. Chibnall s. 218

⁷⁷ Pounds, 1990, s. 7

⁷⁸ Vitalis, *The Ecclesiastical History VI*, 1978, s. 282, red. Chibnall

⁷⁹ Vitalis, *The Ecclesiastical History VI*, 1978, ss. 346-352, red. Chibnall Liddiard, 2003, ss. 123-124

⁸⁰ Vitalis, *The Ecclesiastical History VI*, 1978, ss. 192-194, red. Chibnall

Erobringens borger

Allerede da Wilhelm ankom England, satte han i gang konstruksjonen av to borger, en i Pevensey og en i Hastings. Etter seieren i Hastings, reiste han en ny borg i Dover. Etter at han ble kronet som konge på juleaften i 1066, reiste han nye borger i de fleste byer rundt omkring i riket. Videre plasserte han lojale menn til å administrere landområdene fra borgene. På denne måten fikk han holde bedre kontroll over områdene. Den praksis hvor Wilhelm plasserte lojale menn for å reise nye borger ser vi gjennomgående i erobringen. I Exeter valgte Wilhelm ut et passende sted, og overlot byggingen til Baldwin av Meules. Baldwin kunne dermed reise borgen, og senere bo der. I Warwick ble en borg bygget, og deretter overlatt til Roger av Beaumont. Borgen i York ble gitt til William Malet.⁸¹

Det å fremheve borgene som svært nødvendige for erobringen og konsolideringen av England er ikke noe uvanlig i historieskrivingen. Brown fremhever at det var den militære nødvendigheten som i første omgang gjorde at borgene kom til England.⁸² Med det kan man si at det var nødvendig med borgene for å greie å utføre den store ekspansive politikken til normannerne. Det er også flere som er enig i dette – deriblant Matthew Strickland – en av de mest toneangivende historikerne på anglonormannisk krigføring. Strickland hevdet blant annet at borgenes rolle under overtakelsen av England, samt den videre ekspansjonen og konsolideringen, var avgjørende.⁸³ Likevel er det ikke alle historikere som er like enig i dette. Det som blir fremhevet som motargument for borgenes viktighet er at baronenes borger ikke nødvendigvis hadde klare skiller fra de anglosaksiske burhene. Som nevnt ovenfor var Richardson en av de som spesielt fremhevet dette synspunktet. Ett av spørsmålene han stilte var: *Hvorfor bygge en ny borg, når det allerede eksisterte velfungerende burher?* Videre hevder Richardson at både baronenes borger og de anglosaksiske burhene var ineffektive militært. Han underbygger denne påstanden med at det var den militære ineffektiviteten til borgene som gjorde at de ble etterlatt for å forfalle mot slutten av middelalderen.⁸⁴ Historiker Norman Pounds hevder at Richardsons uttalelser var basert på en misforstått oppfatning av borgenes funksjon. Borgene var ikke reist bare grunnet den militære fordelene de ga soldatene. De ble nemlig først og fremst reist av to grunner: den første er at de skulle fungere som baser som baronene og andre adelsmenn kunne administrere et territorium fra. For det andre skulle de fungere som et beskyttet bosted for herren og hans familie. De tidligste borgene var

⁸¹ Pounds, 1990, ss. 7-8

⁸² Brown, 2004, s. 123

⁸³ Strickland, 1997, s. 369

⁸⁴ Richardson, 1965, s. 555

dessuten ikke store nok til å utfylle den militære fordelene senere spilte; hvor husing av soldater var en vanlig strategi. De første var altså først og fremst et bosted, som var beskyttet i den grad at herren kunne trygt administrere et territorium.⁸⁵

De første borgene etter invasjonen var, som nevnt, av stor viktighet. England like etter erobringen var et turbulent rike, og normannerne var naturligvis få i antall i forhold til innbyggerne. Riket var voldelig og blodig, og opprør fant sted hyppig. Samtidig var det stadige trusler fra daner, skotter og waliser.⁸⁶ Mesteparten av uroen fant sted i de nordlige områdene, hvor det var vanskeligere å skaffe seg kontrollen. Som nevnt tidligere, gjennomførte Wilhelm I en brutal ødeleggelse av flere urbane områder. Dette var en politikk han førte for å kunne slå ned mot opprørerne. Etter at han gjorde dette, beordret han oppreisningen av flere borger der. Dette var borger som ble svært viktige i å holde kontrollen i nord.⁸⁷ Borgenes viktighet for å holde kontrollen bli også å se i sør. I mars 1067, reiste Wilhelm til Normandie for å feire sine bragder. I hans fravær etterlot han styringen av England til halvbroren Odo av Bayeux og vennen William fitzOsbern. I hans fravær fant det sted et opprør i sør, nærmere bestemt i Dover. Borgen i Dover ble her toneangivende, og opprørerne feilet.⁸⁸ Dermed kan man si at det å reise borger var en effektiv måte for en liten andel mennesker å få kontroll over et stort og befolkningsrikt rike.

De fleste borgene etter erobringene ble reist av beordring av Wilhelm, og det var viktig for han å ha så stor kontroll over oppreisningen av borger som mulig. Han tillot ikke at baroner fulgte hans mønster og reiste borger på eget initiativ. Årsaken til at Wilhelm var redd for at hans vasaller reiste egne borger var at de dermed kom til å stå veldig sterkt i risikerende borgerkriger. Borgene var veldig effektive, og selv de små mengde soldater som baronene hadde, kunne bli en stor utfordring for Wilhelm om de hadde flere egne borger. Det er dermed ikke funnet ett eneste eksempel hvor Wilhelm ga autoriteten til baroner for å reise egne borger.⁸⁹ Det finnes derimot noen eksempler på hvor han ga høyere rangerte vasaller autoriteten til å reise egne borger. Dette var vasaller som han stolte veldig på, og de var plassert på den walisiske grensen, da dette var den grensen som var vanskeligst å få kontroll over. Det var tre av hans nærmeste menn som ble plassert her: William fitzOsbern, Roger de

⁸⁵ Pounds, 1990, s. 9

Barlow, 1999, s. 71

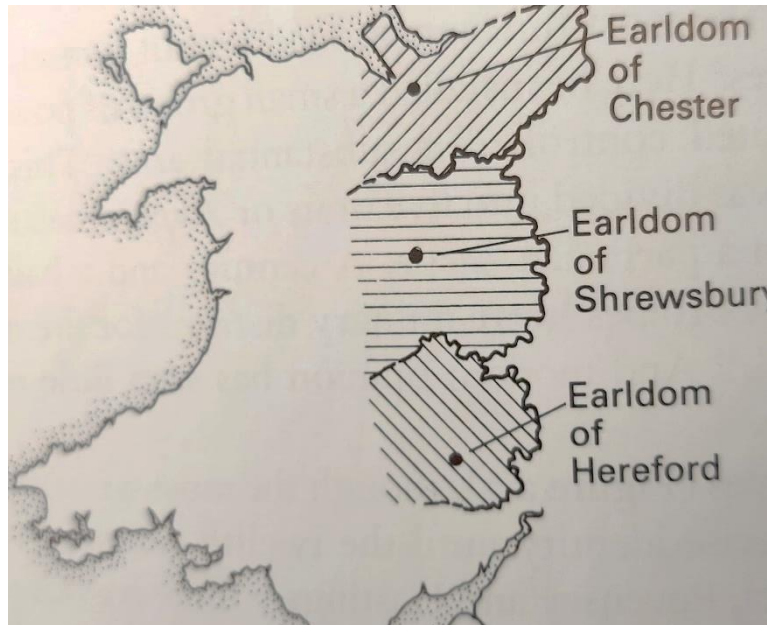
⁸⁶ Pounds, 1990, ss. 9-10

⁸⁷ Barlett, 2000, s. 271

⁸⁸ Brown, 2004, s. 31

⁸⁹ Pounds, 1990, s. 27

Montgomery og Hugh d'Avranches. De fikk hver av sine jarledømmer å kontrollere: Chester, Hereford og Shrewsbury (se illustrasjonen nedenfor). Wilhelm ha de autoriteten til å reise egne borger var svært viktig, da de borgene som ble reist her var instrumentelle i å kunne holde kontrollen på denne grensen.⁹⁰

Figur 5 De tre jarledømmene som ble gitt til Wilhelms tre lojale menn med tillatelse til å reise egne borger. Hentet fra: Pounds, 1990, s. 34

Borgenes funksjon

Siden mesteparten av militær aktivitet i England i denne perioden var preget av beleiringer, kan det være verdt å se på borgenes militære funksjon. Hvordan ble de egentlig tatt i bruk? Her er det flere historikere som er veldig sentrale. I moderne historieskriving kan spesielt Stephen Morillo trekkes fram. Morillo har viet en detaljert og innholdsrik beskrivelse av borgenes viktighet og funksjon i verket: *Warfare under the Anglo-Norman Kings*. Han fremhever borgenes tosidighet mellom å fungere som en base for oppbevaring av forsyninger og husing av soldater. Soldatene var langt mer trygge fra å bli angrepet om de var inne i en befestet borg, og det var naturlig at uforberedte soldater oppholdt seg bak borgmurene, slik at de kunne benyttes i senere situasjoner hvor de var mer forberedt. På denne måten kunne selve naturen av ekspansjon og krigføring dikteres av borghaveren. Det ble dermed borghaven som bestemte når angrepene skulle finne sted, og hvis motstanderen bestemte seg for å angripe

⁹⁰ Pounds, 1990, s. 33

borgene, ville det kreve mye ressurser og tid. Soldater i borgene hadde nemlig et stort overtak, på de som beleiret.⁹¹

Om oppmerksomheten rettes mot borgene som ble reist like etter erobringen, er det tydelig at de var velfungerende på å la små hærstyrker få overtak mot større hærstyrker. Dette gjelder spesielt i nordlige og vestlige områder, hvor store mengder opprørere ble drastisk slått ned gjennom borgenes dominans.⁹² Likevel må det nevnes at selv om borgene, gjennom historien, ble mye brukt til husing av soldater, må det sies at dette ikke var en like stor bruksmåte i de tidlige faser. Selv om de første borgene var viktige til å vinne over større mengder opprørere, var ikke husing av soldater et vanlig bruksmål. Ifølge Pounds var borgenes rolle varierende etter hvilken tid man studerer. Også Pounds fremhever borgenes generelle funksjonalitet – dels som en base for konsolidering, og som beskyttelse for en herre og hans familie – men Pounds fremhever også at borgenes funksjonalitet kunne variere etter hvilken tid man studerer. I det første hundreåret etter føydalismen, ble nok borgene mest brukt som beskyttelse for en herre og hans familie, hvilket kan bekreftes gjennom de tidligere borgenes størrelse, som ofte var for små for å kunne beskytte flere soldater. Dessuten kan dette også identifiseres gjennom å se på herrenes rikdommer, som ofte var for magre.⁹³

Når man tenker på borgenes funksjon, vil nok de fleste tenke på at de spilte en defensiv rolle. Dette er ikke feil, da den defensive rollen absolutt er den mest dominerende. Likevel må man ikke glemme at borgene ganske effektivt kan brukes offensivt, da som offensive baser.

Borgene hadde en evne til å kontrollere store deler av områdene rundt, dette var spesielt riktig hvis borgene hadde kavalerier. Morillo trekker blant annet fram et eksempel fra motte-og-bailey borgen i Le Puiset, hvor motstanderne fryktet å gå innenfor tolv til seksten kilometer fra borgen, da borgen huset kavaleri.⁹⁴ Selv om Le Puiset ligger i Frankrike, er det et godt eksempel på borgenes viktighet i det anglonormanniske samfunn. Ifølge Barlett, var borgenes funksjon i krig så viktig at krigføringen ble betraktelig endret.⁹⁵ Morillos meninger virker å passe Barletts tankegang. Morillo trekker nemlig fram at borgenes sentrale rolle for soldatene gjorde at de enklere kunne kontrollere store landområder. Måten borgene ble tatt i bruk på har

⁹¹ Morillo, 1994, ss. 94-97

⁹² Morillo, 1994, s. 95

⁹³ Pounds, 1990, s. 9

⁹⁴ Ibid s. 97

⁹⁵ Barlett, 2000, s. 269

dermed resulterte i at de som hadde borgene kunne styre hvor og når kampene skulle skje.⁹⁶ Dette er en stor kontrast til tidene før borgene kom til England.

Et av de beste eksemplene på anglonormanniske borger i bruk finner vi under Stephens regjeringstid. Tidligere ble det nevnt at Wilhelm erobreren ville ha så mye kontroll over borgreisningen som mulig. Årsaken til dette var at å bruke borgene i krig var veldig effektive. Ifølge den anglosaksiske krønike, bygde hver eneste mektig mann en borg og brukte de til å stå imot Stephen. Deretter ble det, av borghaverne, praktisert terror mot lokalbefolkningen. Landsbyer ble brent, og de i befolkningen med eiendom fikk frastjålet mye av det de hadde av penger, mat og andre ressurser.⁹⁷ Tilsvarende beskrivelser finner vi også av William av Malmesbury, en engelsk historiker fra samtiden. Han fortalte blant annet at det var mange borger som ble reist rundt omkring i England som skulle bli brukt til å beskytte landområdene rundt, og at de borgene ikke ble brukt til det formål. De ble heller brukt til å utføre stadige plyndringer som foregikk i så høy grad at landsbybeboere flyktet bare de så et par menn ridende på hest.⁹⁸ Borgerkrigen var brutal, og et godt eksempel på hvordan man kunne utnytte et trygt hjem til å angripe befolkningen og samtidig stå imot kongemakten. Det trengs ikke å gå mye lengre inn på detaljene rundt dette, men man kan tydelig se borgenes sentrale plass i samfunnet som en militær befestning. Hadde man en borg, så ble man mye bedre rustet til å vinne kriger.⁹⁹

Borgenes form

Tidligere ble det nevnt at borgene ble bygget for å kunne holde mot en beleiring, noe som var en av hovedforskjellene fra burhene. Borgene skulle fungere som et forvar for en vasall og hans familie, til motsetning til burhene, som skulle forsvare et helt samfunn. Dette gjorde at borgene var langt mindre, hvilket ikke var noen ulempe i henhold til forsvar, da det var enklere å forsvare noe som var kompakt og konsentrert.¹⁰⁰ Ifølge Brown fantes det i hovedsak to prinsipielle typer deler i borg-designet: forsvarsmuren, og 'det store tårnet'. De fleste borgene var av typen 'motte-og-bailey'.¹⁰¹ En motte-og-bailey var en todelt konstruksjon, og bestod av en kunstig jordhaug (motte), og en forgård (bailey). Det var på den kunstige haugen vi fant bostedet til vasallen, da gjerne i form av et tårn.¹⁰² Siden borgene skulle være så

⁹⁶ Morillo, 1994, s. 97

⁹⁷ Garmonsway, 1953, s. 264

⁹⁸ Barlett, 2000, s. 282

⁹⁹ Barlett, 2000, s. 285

¹⁰⁰ Ibid s. 270

¹⁰¹ Brown, 2004, s. 36

¹⁰² Barlett, 2000, s. 270

ugjennomtrengelig som mulig, er det viktig å gi en nærmere betraktning til borgenes arkitektoniske form.¹⁰³ Haugen hadde flere strategiske funksjoner. For det første var plasseringen og høyden på de ofte betraktelig nok at de kunne gi utsyn flere kilometer unna. Plasserer man noen med et godt øye på toppen av tårnet, kunne de se trusler fra langt hold, og dermed gi soldatene god tid på å forberede seg mot en beleiring. For det andre var det et stort overtak å beskytte fra en høyde. Dette gjelder både vanskelighetene motstanderne vil ha ved å angripe i en bakke, samt det at ringmuren på toppen av haugen gjerne var utstyrt med en plattform hvor bueskyttere hadde muligheten å skyte på fiendene fra.¹⁰⁴ Et eksempel på hvor den kunstige jordhaugen har vist seg effektiv var i Le Puiset i 1111 da Louis XI prøvde et avledningsangrep bak borgen mot jordhaugen, hvilket feilet dels grunnet den bratte bakken i jordhaugen som gjorde det svært utfordrende og dels fordi forsvarerne enkelt red ut og stoppet avledningen og red seirende tilbake bak borgens murer.¹⁰⁵ Borgenes murer var, som nevnt, vanligvis bestående av palisader. Dette var i hvert fall tilfelle til et stykke utpå 1100-tallet. Palisademurene var å finne rundt forgården, da gjerne på et kunstig bygget opphevet område.¹⁰⁶ På toppen av jordhaugen kunne vi også finne palisademurer, da rundt tårnet.¹⁰⁷ Mellom forgården og jordhaugen kan man også se en bro, som videre går over til en betydelig bratt trapp når den ankom jordhaugen.¹⁰⁸ Tidligere ble det nevnt at jordhaugen var på rundt 40°, hvilket gjorde de spesielt effektive mot militære beleiringer. Man kan tenke seg at etter å ha tatt over forgården, så var det utfordrende nok å ta seg gjennom enda et lag av forsvarsverk, da representert av jordhaugen. Det faktum at de måtte gjøre dette opp en smal og bratt trapp, gjorde det naturligvis enda mer utfordrende.¹⁰⁹

Ifølge Brown kan det dannes en videre forståelse av borgenes form gjennom å se på hvordan beleiringer foregikk. Det er altså foreslått at det har vært en sammenheng mellom utviklingen av borgenes form og utviklingen av hvordan de ble overtatt.¹¹⁰ Det virker som det er enighet blant historikere her, da det også kan identifiseres lignende resonnement hos Barlett, som blant annet har sagt at utviklingen av beleiringsvåpen og utviklingen av borgenes forsvar gikk hånd-i-hånd. Dette kan også ha en sammenheng med at de kongelige ingeniørene hadde ansvaret for utviklinger på begge fronter. De mest fremstående beleiringsvåpen som

¹⁰³ Brown, 2004, s. 123

¹⁰⁴ Barlett, 2000, s. 270

¹⁰⁵ Brown, 2004, s. 124

¹⁰⁶ Ibid, s. 41

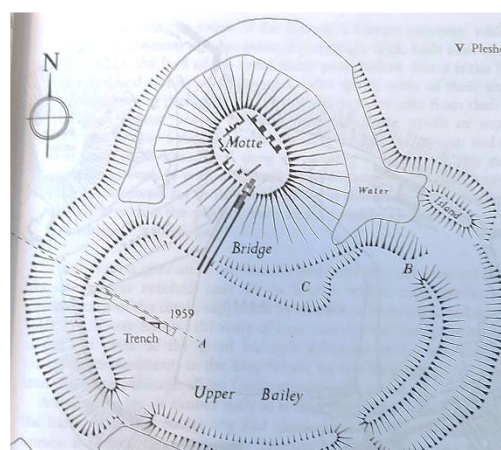
¹⁰⁷ Ibid, ss. 38-39

¹⁰⁸ Ibid, s. 41

¹⁰⁹ Pounds, 1990, s. 17

¹¹⁰ Brown, 2004, s. 125

katapulten, ble ikke introdusert før etter den gjeldende perioden, men utviklingen av den førte til enorme endringer og omformuleringer i hvordan en borgs forsvarsverk vil være.¹¹¹ En av de vanligste måtene å angripe borgene på var å sulte de ut. Dette var en svært tidkrevende metodikk, og kriger som krevde raske seirer var ikke gagnet med lange beleiringer. Borgene ble dessuten – i løpet av 1100-tallet – større, hvilke resulterte i en todelt effekt: de kunne ha flere menn, og de kunne ha langt større matlager, hvilke igjen resulterte i at utsulting ble enda mer tidkrevende.¹¹² Å bryte seg gjennom borgenes forsvarsverk var som regel alltid tidkrevende, og rundt borgene var det dessuten ofte en vollgraver, da i varierende skala, som videre kongruerte med vanskeligheten å ta over en borg. Det var mange metoder som ble tatt i bruk, og de resulterte alltid i at de som måtte gjøre det, ble veldig utsatt for pilskudd og lignende. Metodene som ble tatt i bruk var ofte å bruke arbeidere til å fylle vollgravene igjen med grus, jord og leire. En annen metode som ble tatt i bruk var å ha med ferdigsnekrete broer. Vollgraven var uansett en veldig effektiv del av borgens form som resulterte i at de som angrep både ble videre forsinket, og mistet ekstra menn. Det var nemlig nødvendig for angriperne å komme til borgmurene for å ta over borgmuren. Beleirerne brukte ofte stiger og lignende da de kom til murene, og var også der svært utsatt for pilskudd.¹¹³ En endring som kan ses i borgene i løpet av 1100-tallet var at de ble bygget i stein, hvilket gjorde det mulig å bygge de enda høyere. Dette gjorde at det å klatre opp stiger for å overta borgen ble langt mer farligere. De måtte nemlig klatre høyere, og de som klatret i stigen var svært utsatt for pilskudd.¹¹⁴

Figur 6 slik kan en vanlig motte-og-bailey har sett ut. Hentet fra: Brown, 2004, s. 39

¹¹¹ Barlett, 2000, ss. 282-283

¹¹² Ibid, s. 282

¹¹³ Brown, 2004, s. 131

¹¹⁴ Liddiard, 2003, s. 107
Brown, 2004, s. 131

Konklusjon

Som Orderic Vitalis også beskrev, fant det sted en veldig oppreising av borger i hundreåret etter erobringene. Dette er synlig både gjennom skriftlige kilder og arkeologiske utgravninger, og sier mye om hvor sentrale borgene ble i det anglonormanniske føydale samfunn. Det skjedde altså et stort skille fra 1066, et skille som Barlett kaller en fortifikasjonsrevolusjon, hvilket blir videre synliggjort gjennom å sammenligne borgene med de tidligere fortifikasjonene i England.¹¹⁵ Borgene var langt bedre egnet til forsvar, og det var tydelig hvordan hele borgens forsvar var rettet mot å forsvare herren. Det er også flere sentrale mønster som kan identifiseres rundt hvor borgene ble bygget. Det var veldig vanlig å reise borger i de viktigste urbane områdene i hver region. Dette sier mye om ønsket normannerne hadde til å raskt kunne ta kontrollen over og deretter administrere større landområder. Å reise borger i viktige sentrum, gjør at kontrollen over resten av regionen vil gå raskere. Også strategiske områder ble vektlagt i oppreisingen. Å kontrollere viktige landeveier og elvebredder var avgjørende for å kunne segmentere kontrollen. Undersøkelsen av erobringens borger viser et tydelig mønster hvor Wilhelm ga landområder til lojale menn. Dette må ses på som en instrumentell måte å skaffe seg kontrollen. Det var også tuftet på det føydale samfunnssystem, og gjorde at Wilhelm var sikret støttespillere i konflikter.

I den andre delen gikk vi nærmere inn på militære elementer hos borgene. Det ble sett på elementære punkter hos de første borgene som resulterte i normannernes vellykkede konsolidering og erobring. Dette ble gjort med et henblikk til tidligere nevnte oppdagelser, som for eksempel: det at de første borgene ble bygget av tømmer, og det at borgene kunne bli reist forholdsvis hurtig. Deretter gikk vi inn og drøftet borgenes funksjon, hvor det ble oppdaget at de første borgene ikke var like mye rettet mot å oppbevare soldater og ressurser som de var mot å være et hjem for en herre og hans familie. Det ble også fremmet at borgen var veldig effektiv med tanke på hvor få skader som ble påført borghaveren og hans menn kontra skaden som ble gjort på angriperne. Det var kostbart å beleire borger, og ofte gikk flere liv tapt på angripernes side. Det ble også oppdaget at borgene derfor endret mye av det militære landskapet, og vi kan tydelig se dette gjennom det faktum at de fleste militærhistorier fra den tiden inneholdt beleiringer. Under *borgenes form* ble det funnet ut mye om hvordan borgen så ut, og hvilke sentrale deler som lå i borgens forsvar. Det ble også funnet ut at borgenes forsvar gikk hånd-i-hånd med utviklingen av beleiringsvåpen.

¹¹⁵ Barlett, 2000, s. 269

Problemstillingen var: *Hvor sentral var borgenes militære rolle i England i perioden 1066 til 1154?* Det er ingen tvil rundt at borgene fikk en sentral militær rolle i denne perioden. De endret hele det militære landskapet, og spilte inn som den mest sentrale institusjonen i det føydale samfunn, et samfunn spesielt orientert mot krigføring. Borgene ble så militært effektive, at de normanniske kongene helst ville ha så betydelig kontroll over oppreisningen av dem som mulig. Vitalis sine beskrivelser underbygger også borgenes viktige militære rolle. Borgene ble reist overalt, og de var under stadig utvikling i takt med beleiringsvåpnene. Dette gjorde at de opprettholdt sin sentrale plass.

Bibliografi

- Armitage, E. S. (2015). *The Early Norman Castles of the British Isles*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Bagge, S. (2004). *Europa tar form*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.
- Barlett, R. (2000). *England Under the Norman and Angevin Kings: 1075-1225*. New York: Oxford University Press.
- Barlow, F. (1999). *The Feudal Kingdom of England*. Harlow: Addison Wesley Logman Limited.
- Britannica.com. (2021, feb 12). *Britannica.com*. Hentet fra Orderic Vitalis: <https://www.britannica.com/biography/Orderic-Vitalis>
- Brown, R. A. (2004). *English Castles*. Woodbridge: The Boydell Press.
- Garmonsway, G. N. (1953). *The Anglo-Saxon Chronicle*. London: J. M. Dent & Sons LTD.
- Hagger, M. (2012). *William King And Conqueror*. London and New York: I. B. Tauris & Co. Ltd.
- Haslam, J. (2016, desember). The Burghal Hidage and the West Saxon burhs: a reappraisal. *Anglo-Saxon England*, 45, ss. 141-182.
- Imsen, S. (2020, januar 6). *snl.no*. Hentet fra føydalisme: <https://snl.no/f%C3%B8ydalisme>
- Liddiard, R. (2003). *Anglo-Norman Castles*. Woodbridge: The Boydell Press.
- Morillo, S. (1994). *Warfare under the Anglo-Norman Kings 1066-1135*. Woodbridge: Boydell Press.
- Pounds, N. J. (1990). *The Medieval Castle in England and Wales*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Richardson, H. G. (1965, jul). Reviewed Work: The History of the King's Works. *The English Historical Review*, ss. 553-556.
- Strickland, M. (1997). *Military and Conquest: The Anomaly of Anglo-Saxon-England*. Woodbridge: Boydell & Brewer.
- Thomas, H. M. (2008). *The Norman Conquest : England After William the Conqueror*. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.
- Vitalis, O. (1969). *The Ecclesiastical History II*. Oxford: The Clarendon Press.
- Vitalis, O. (1978). *The Ecclesiastical History VI*. Oxford: The Clarendon Press.
- Whitelock, D. (1952). *The Beginnings of English Society*. Harmondsworth: Penguin Books.

